

Somari

1 trobar

Arnaut Guilhem de Marsan : *Ensenhament*

2 actualas

Stèu Lombardo : *Morbà*
Bernat Manciet : *La paraula / 2 Euròs*
Gui Matieu : *Lo pire*
Albin Bonnet : *Loison*
Olivier Lamarca : *Al cap de tres meses*

3 "aquel ferniment"

Joan-Frederic Brun : *Ancians dralhòus*
Sergi Bec : *Aurem besonh...*
Guilhèm Joanjòrdi : *Una man*
Kangni Alem (Togo) : *Marinas*
Joan-Pèire Tardiu : *Lo Còr regussat*

4 germanor

Jordi Pere Cerdà : *Finestral de vespre*

5
cronicas
espausicion : per Joan-Pèire Tardiu, Olivier Lamarca
libres : per Felip Gardy

novèlas

imatjat: Martina Chenais

talanquèra de corsa landesa
fòto : Martina Chenais

1

trobar

ENSENHAMENT

Es Rita Lejeune, en 1939, que faguèt lum sus l'identitat d'Arnaut Guilhem de Marsan. Dins un acte de l'annada 1175 nòstre trobador apareis d'efièit coma Arnaut Guilhem I, de la familha "des co-seigneurs de Marsan, descendant elle-même d'un fils cadet du vicomte de Marsan Guillaume-Loup (1021-1033)" (Rita Lejeune). Lo paire d'Arnaut Guilhem, Guilhem II de Marsan, s'èra maridat entà 1130.

Lo tèxte didactic presentat aici (Ensenhament a un chivalièr) datariá de las annadas 1170-1180.

Aquest Ensenhament es lo rebat d'una segura e intima coneissença de la vida cortesa de la part de quauqu'un que la viu del dedins dins l'encastre d'una appartenença a la classa sociala correspondent. E tot aquò a un moment ont l'ideal de cortesia es considerat coma çò pus lèime, sens cap de remesa en causa, sens cap de dobtè o de desanament.

Los vèrses son de senaris a rimas planièras.

(Lo tèxte que balham es lo qu'a seguit Giuseppe E. Sansone in Testi didattico-cortesi di Provenza, "Biblioteca di Filologia Romanza", 29, Bari, Adriatica Editrice.)

Qui comte vol aprendre,
 Que be lo sap entendre,
 ie.us en dirai un tal
 que motz d'autres en val,
 e sen ben d'autres sen:
 mas ve.us lo pus valent,
 e mou de tal razo
 que tostenps sera bo.

Aiso fo en cetembre:
 que res no y desmenbre
 c'a dos mieus donzelos
 fis penre dos falcos
 e al tertz un austor,
 que ieu no.n sai melhor,
 e los chis e.ls lebriers.
 E foron cavaiers,
 ben so cug, entorn detz,
 en lurs cavals de pretz,
 e volian bordir,
 e nos falcos eslir
 e triar lo melhor
 e lo pus valedor,
 e nostres cavals p(o)ndre
 cals fora mielhs per iondre.

Enans qu'ississem fors
 per desduyre nos cors,
 vec vos un chivayer
 coma penedensier.
 Et anc qui aquel vit
 no.n vi tan issernit
 ni de tant bela guiza,
 que, desotz sa camiza,
 fon graile pels costatz
 e per espatlas latz
 e per las ancas grans,
 e.n guiz'e benestans
 cambas e pes e bratz:
 mielhs no fon hom formatz!
 E ac la cara lonia
 e resemblet be conia;
 breu ac la sobresilha,
 ben fait'a maravilha,
 e.ls cabels loncx, per troys,
 non ges trop brus ni blois,
 e.l col ben fait e lonc.
 E tenc lo cap enbronc,
 e venc a suau pas
 aisi com si fos las.

Anc sol non saludet
ni nulh mot no sonet,
mas per la regna.m pris
et el aqui metis
me trais a una(a) part;
et ac mot bel esgart.
Pueys estet un petit,
a ley d'ome marrit,
e dis me sa rancura
per qu'ieu me'n dones cura:

"Senher, per Dieu merci
te prec aias de mi,
car de mot lo(n)ga terra
soi sai per cosselh querra
tot dreitament a vos,
car es savis e pros,
e que.m dones cocelh
com d'amors m'aparelh,
car ieu am una dona
que es mot bel'e bona;
mas res de so qu'ieu fassa
no m'es vis c'a lieis plassa.
La vertat vos dirai:
amar vuelh e no sai;
e vos, per chauzimen,
prendretz n'esgardamen
cal suy ni cal dey estre,
qu'en siatz mon ma(e)stre
de cal manieira.m tenha
per qu'ilh amar me denha,
que per nulh'ocaizo
no.m puesca dir de no".

Est parlamen fo breus.
Aitantost dis als (m)eus:

"Baros, estem mai huey
e, per Dieu, no.us enuey;
e faitz vostres cavals
tornar en lor ostals.
Autras vetz aurem luec
de tornar en est iuec.
E vos, don falconier,
gardatz vostre mestier
d'afaitar los falcos,
que dema sian bos;
vos que tenetz l'austor
siatz en gardador:
e afachas los si
que sian bos al mati,
qu'ieu parlarai un poy

de solatz e de ioy
ab el c'aisi vezetz,
que vos non conoissetz.
Mas, per la fe que (.us) dey,
hueymai no i serem trey,
mas can sol mi e luy,
qu'enaissi serem duy".
Ieu dissendey ab tan
e prezi.l per lo gan
seluy que fon vengutz,
pros et aperceubutz,
e si li dis apres
per qu'el o entendes:
"Amicx, tro a deman
estem, que pus certan
en sera e pus ferm
tot aco que direm.
E dirai vos be com:
auzirai vostre nom,
e si.l nom es aitals,
lo cosselhs er cabals,
c'assatz deu hom saber
en cuy met son esper".
So.m fo per luy grazit
mielhs que per mi bedit;
anc del loc no.s parti
tro que so nom me di
e.l mielhs de son linhatie
e trastot son coratie.
Tost l'agui conogut
e pus tost entendut:
pueys preziey lo mil tans
no fazia denans.
Ara nos en intrem
abdos, si co.ns volguem,
als escacx et a taulas,
a chansos et a faulas:
mil n'i avia tals
que non pessavo d'als!
E estem y aitan
tro al solelh colcan,
desse que per maniar
nos manda hom levar
en la sala maior
on eran li pluzor.
E cant aguem maniat,
car el ac trebalhat,
anem nos en dormir,
car el n'avia dezir.

E dormim per soïorn
tro a l'alba del iorn,
que.l pestre nos fetz dir
c'anassem mess'auzir.
E can l'aguem auzida
e.l pestre l'ac fenida,
anem nos en disnar,
car fag l'ac hom dressar
Bidaus, mos conestables,
que es pros e durables
e bel disnar apres.
E yeu levey en pes,
prezi lo mieu amic
(seluy que yeu vos dic),
laissem a totz la sala
e dissendem l'escala,
solamen mi e luy,
car enaisi fom duy.
Intrem en un verdier
e devez un laurier
fi.l denan mi assire,
e comensey.l a dire:
"Amicx, er aprendretz
aiso don m'enqueretz.
D'aver ni de gran sen
no.us parlarai nien,
car so son doas res
de qu'ieu gaire non pes:
mas sol bel iauzimen
e bel ensenhamen
e ardimen aiatz,
c'aiso son tres bontatz.
Anc yeu, lo mieu amis,
d'amors no m'entremis
tro tot agui apres,
c'a dire no.n fo res,
dels premiers amadors
que pus agron d'amors
e pus en gazanhero
e pus en conquistero.
So pris entr'era tos
d'un maistre d'amors,
que m'o ensenhet si
c'anc de re no y falhi;
e vos, pus gent, aissi
aprendretz o de mi,
qu'ieu vo.n farai apendre
lo maior mot e.l mendre.

2

actualas

MORBD

A Loisetà Lombardo

Ò, Farauda, espranhatz-lo, l'òli, que dal caçul ràia lòng de la jara.

- A, Faraud, m'anatz pas mesurar l'òli tot-un ? An tant donat lis oliviers estelivern.

- Alora Farauda, es que n'auriatz posgut vendre de mai.

- Aí, se pòl. En tant siáu aquí mestressa e despí que remonta dals mercats de Niça tot lo pretz de la frucha, li son d'unei provèndas que me mesuro plus.

- A, Farauda, m'anatz pas reprochar li sòus que laissavo en Pelegrin, eravatz vos que me voliatz plus en lo vòstre liech.

- Capisso, cinc enfants, quatre filhas, embals bessons mòrts dètz còps empenha, pensatz pas, Faraud, que n'i avia pro ?

- Mas la mieu Nazarena...

- Vos cal tàiser, Vincènç, e repentissètz-vos, qu'avia calgut mai d'un còp que vòstre mage vos barresse la pòrta de la mieu cambra.

- De la nòstra.

- De la mieua, Faraud, mas, me volriatz far encreire que i anavatz ren denant d'acò ? Anèm pura.

- A, Nazarena, avian lei dents blancas lei filhas, e totei mai, lo pel blond, pi, coma eran perfumàias, poletz pas saupre, la vos poletz manco figurar la dentela qu'avian. Mas, Farauda, tot-un, tot aquel òli !

- Basta emb aquò, Faraud, es festa ancuei, e cal que sigue ben ben *morbda* la pasta de la *piadina*, coma diia ma paura maire en lo sieu parlar.

- Fètz festa ? E qué i a mai ?

- Vos planho, Vincènç, l'auretz pas vista venir magistra, la filha de la vòstra mendre ; fèm festa qu'es sortia de l'escòla *normale* e que la te mandan pas pus luenh qu'en Cantaron. E ieu, mai que lis autres fau festa, sabètz, en secret, de la be-

nediccion que Dieu nos manda en maion, qu'aüra lei filhas parrier son vengüas bõnas a legir e a escriure. Seriaü anàia als escòlas, mas, *fuscè advucäd, fuscè*.

- Estraparlatz, Farauda.

- O sabo, Faraud. E vos embals sòus gastats en Pelegrin, vos vergonhatz ren de me mesurar l'òli ? Mas repepiáu e tant-tot-un siatz plus d'a jutjar.

- Coma se pòrtan mos enfants ?

- Se fan vièlhs, sabètz, e sos enfants a'n els, qu fa la tèrra, lis oliviers, fan li cantoniers a pretzfach, mesquins, en tant, se plaçan, que manca ren l'òbra. Paures, quora van d'a l'òste manjar lo chambon al consum, après se cal abeurar. E parte lo vin, e se'n paga de mai mas tot-un, son mai rasonables que vos vòstres enfants.

- E lei filhas, Farauda, lei filhas, non fan totei lis estudis tot-un ?

- A, o aguesse volgut lo bòn Dieu...pi non, segur, lauran, gardan lei bèstias, s'esposan, corduran qu aquí, qu a Niça. Se languisson de son paire mas li es passàia la peur dai vòstrei gròssei coleras.

- E vos, Nazarena, coma siatz ?

- Penso a vos cada jorn e per vos prego, Vincenç ; cada matin, cada sera , a far lo còmpte dals mieu vius e dals mieu mòrts - ne'n cal pas oblidar - e esquasi n'oblido jamai, non. Tant que li penso, n'aviatz tròp sufert de l'ataca ?

- Pas tant, non. Anem, li es una coa de l'autre monde per se'n calar en purgatòri, li me cal anar, Nazarena, me socito plus per vos, qu'o sabètz, vos, que vos vòl ben Nòstre Senhor.

LA PARAULA

Que sortí davant la pòrta, e que cadó tot sobt. Lo Samú podón pas har arrés.

Dempús èra tornat de preson, lo Domin èra pas mès lo dont avèn coneishut. Tostemps dançar. Que galopava adara los bals, d'Aush a Castethgelós, a la Testa o a Dacs. Lo praube d'eth, qu'avè tròp dançat, probable.

Portant, de davant, que passava per un valent, un esmerit, e dab aquò bon pinhèr¹ ; pas maishant ent'aus obrèrs, totun que sabè los sarrar. S'èra amassat atau ua bròia cussa d'escuts. Pintava pas.

Qu'es aquò la destinada.

Qu'ac díden: lo qui s'amorosa de la coda deu can, que tròba qu'es u' beròi' flor.

L'amor se li hiquè dessús. Un amor deus terribles. La Madò era medisha se'n estonava.

- Madò, 'm deisheràs pas?

La Madò a la longa, s'estadiva, e eth qu'ac sentí.

- Madò, vas pas me deishar, dic-me?

La Madò, amor lo jorn e la nueit que començava de se'n har-tar.

- Madò, es vrai que'm deisharés?

La Madò responè pas. E que vivón amassa, en çò d'era, dus o tres ans atau.

- Madò, se tu me deishas, que te metrai l'ostau a huec! Te'n balhi la paraula.

Dinc'a un jorn, la Madò voló pas mès aqueth òmi. Díden se n'èra trobat un de Bernós.

Tè pardí, lo Domin que li hiquè l'ostau a huec, plan com cau.

- Que sabètz, Domin, pòdi pas sonque vos condamnar.

- Mossur lo President, que pagarai.

- La lèi qu'es la lèi. Que vatz anar en càrcer.

- Mossur lo President, podètz pas har aquò! Tot lo contrari. Me podètz pas punir d'aver tienut paraula...

Quan sortí d'estar barrat, lo Domin èra pas mès a conéisher. Aquí salsàs, aquí sambàs, aquí sauts e birbòcs. Se semblava - lo podèn pas mès tièner - aus chivaus de Sent Delian². E despersèva tots los sons escuts, e un chic los deus auts.

Qu'èra la sua destinada. Que cau morir de quauqua mòda. D'amor... d'un còp de calor... V'atz sai³...

1- pinhèr : forestier

2- chivaus de Sent Delian : les derniers chevaux sauvages se trouvent à Saint-Julien-en-Born.

3- V'atz sai : abrégé pour Vos ac sai : "Qu'est-ce que je vous en sais?"

2 EURÒS

"**U**n, dus, tres còps! ... A vos! "
Lo cridaire que s'i hadè, e los chèques qu'arribavan:
"au comptant e los frès en suspés".

S'i trobavan monde de tot òrde, amagats a la talanquèra de taulas. L'ostau èra granilhàs e dehet long a vueitar.

" *Un lòt de cadeiras... 30 euròs...* "

E quaranta, e cinquanta... Fau díder qu'èra un bèth jorn d'estiu e que la gent de las vacanças e las maisons secundaris qu'avèn lo temps. Tota ua poralha pinturlada, gent meitat nuds, e dab la calor que començava a pudir a shudor, a ambre solari e a patcholí.

-E atz gausat viéner per véder u' causa atau! Ua familia tant plan com cau! Etz parents o qué?

- O, parents qu'èm, mès de hòrt lunh...

- E vienetz entà crompar?

- Nenni, sonque véder..

- Véder com van tots los de la lana morir e estar venduts, totas las familhas com cau...

- La mòrt que passa.

Qu'i hadè bèth temps, e pareishèn esmerits los crompaires. Dens la horra, qu'i lusivan lunetas, e unclas vernidas, negras o verdas, dab dits de cinc o seis annets cadun, hissats per gahar e pagar.

" *Un lòt de topins, de mieras, de corbelhas, 20 euròs...* "

Vrai, aqueth ostau avè pas mancat d'arrès; lo gron de tèrra que convienè au blat, e lo milhòc que plenhava los birgats en octòbre. De long deus camps quauquas arregas balhavan medish milheròca.

- Espiatz-m' aqueth, aquí, dont vien panar. Que l'apèran lo Corbaish de Chinan; que hèi tostemp seguir la shinhòla.

Los cartons e las sacas de harda que passavan per dessus los caps, l'un après l'aute.

- La mòrt que passa.

En se holant amassa, tots que divón seguir la cridaire de-hens, a la cosina e a la sala.

Au solèr qu'èran damorats los ueit cruishets deus camajons, e sus la chaminèia que s'i èran repausats los quate fesilhs deu mèste.

- Es mòrt tròp lèu...

Qu'i sentiva un chic a flor eshlaishida, com a vrèspas lo di-menge. Un corrent d'èrt que passa.

- Anem's en dehòra, volètz? La mòrt, la mòrt... Un bèth ostau atau, de d'autscòps, e los cabinets vièlhs com a nòstes tinèus...

" *Un cabinet ancian, en tede, 80 euròs... Un segretari...* "

E cent, e cent cinquanta, e dus cents...

Dahòra, de la solelhada-avant, qu'i sortivan totjamèi caujas, vaishèra, libis, los libis de l'escòla, dab lo papèr signat deu

certificat...

" E ua *garnitura de chaminèia... 40 euròs...* "

- Espiatz, tot aqueth lingè de brin de lin, dab las inicialas..
S'es pas trist!

- La mòrt que passa.

Qu'estò portada ua gran cussa de perracs, de bostòcs, de davantaus, de pandòis, de pandelans.

" 20 euròs lo tot!... E suu *marcat aquera bròia harda...* "

Lo cridaire alavetz que despleguí dab los dus braç ua pelha de seda blanca, com transparenta, brodada de liris, bordada de dentela fina.

Quaque d'un que s'esplasmé: " Ua camisa de nuèit coquina"
E tots se'n arríder.

" 2 euròs ! ... Un *còp, dus còps, tres còps... Adjugé!* "

- Lo braç que se te sequi!

- Cau pas díder causas atau. Qu'es riscant.

- Los dus braç que se te sequin!

Qu'i hadè bèth temps, un bèth jorn d'estiu. Las autòs, suu plè, devath los cassis, lusivan de tota color. L'ostau pareishó grisàs, un moment estó.

-Un bèth lòc atau!... qu'i van hicar un lotissament, veiratz..

- Probable. La hilha qu'es mòrta, lo mes de marts. E qu'a deishat ua prauba vièlha de mair dont s'a perdut lo suscipiat

- Es pas mòrta. L'administracion se l'a arrecaptada e, pardí, qu'ac vend tot...

" E *adara ua suspension en veire verd, un chicòt henuda...* "

Bèth temps. Beròi sorelh. Cèu clar shens defaut. Qu'i pas-sava sonque un crum com de seda, un brumòt, mèslèu, bordat de dentèla, parièr com ua pelha desfrolhada de permèra comunion.

LO PIRE

"Lo pire es totjorn possible ", diguèt, e de son mocador de coton se sequèt la susor que li raiava sus lei gautas. Lei ramiers dins lei roes rocolavan.

" Lo pire,reprenguèt, vautrei lei joines lo podètz pas imaginar, l'avètz pas vist ! " .

Lo soleu, pausadís, se laissava tombar sus l'erba e lo fuelhum . " Lo pire es aquí darrier lo contorn, aquí monte l'espèras lo mens.

Aquelei que dònmon de drech leis a leu ragantats " .

Envertolhada coma una tortoliera, entre dos clòts de bauca, la sèrp semblava endormida.

" Lo pire, ieu lo vèirai pas, siáu tròp vielh, mai sabe que te tomba dessus quand te crèses que te vai salvar ! " .

Lo vent bofava quasiment pas, de segur per mieus l'escotar.

Mai èra lo solet.

Lo pire, cu pòu l'imaginar ?

LOISON

Ambé Loison, a totjorn ben marchat. Lo matin, aviáu pas encara desjunat que l'anavo trobar. Per i parlar. E eu m'es-cotava de seis uelhs vertadièrs. Fa de ben de parlar a quau-qu'un que cercha pas de te reconfortar. Lei jorns qu'aviáu freid ai chambas, se me montava sus lei genolhs per me chaufar. De còps, adusiá una peira per que la i mandèssò. D'oras e d'oras a rire. Coma leis autrei. Ensems. Loison es lo solet que seis uelhs, quora m'agacha, lo rebat de mon fautuelh se i es escafat. Es lo solet que demòra ambé ieu per çò que siáu, pas per çò que siáu pas. Lo mond an pas jamai capitat de comprene que charro a un reinard ; benlèu que dins meis esquinas me disián fòl. Benlèu que compren pas mei mòts, Loison, mai de tota mena, avèm pas besonh de parlar. Es lo solet que demòre ambé ieu per çò que siáu. Per l'enfant. Pas per lei ròdas que lo pòrtan. Au cuòu la pietat desplaçaa que m'aclapa au mitan de mei rodetas e lei fa existir mai que ieu. Lo mond entier es una putassiera que saup pas agachar coma chau. Çò que me fa de pena, es pas que me digon fòl, nimai que compregon pas. Non. Son aqueleis agachs mitat banhats, mitat bravàs que nos escampan ai bregas. Sabètz, dau genre " aqueu pichòt sus son fautuelh e son reinard, quna istòria polia... mai son pasmens un andicapat e un animau. " Aquelei, an pas encara comprés qu'ambé Loison, avèm lo drech de viure. Urós. Vèson una chardèta e una bèstia. Ieu, viu un enfant ambé son amic.

Lo promièr còp que venguèt l'òme, aviáu pas comprés çò que voliá. Parlava de lei, deis autrei pichons. Me cresiáu que voliá amenatjar un pauc l'escòla per que sichèssò pas tan emmerdat ambé la charidòla. Mai lo segond cùop, comprenguèro. Comprenguèro onte èra la lei, e per cu. Venguèron tres tipes ambé lo dau promièr còp, e en un clucat, avián mes Loison dins una boita. Lo paure. Cridava. Lo sentiáu ben que li mancava l'aire, e la lutz. Anèro au tipe de l'autre còp per i explicar qu'èra pas michant Loison. Era mei chambas, e ieu sa votz. La mamà m'agachava en plorant. Partiguèro per dubrir lo boita, mai un tipe m'agantèt per una ròda. " La lei, quò's la lei " diguèt. Oc, la lei es la lei. As drech de viure. De te tirassar ta vida, solet, ambé lo freid que te pren dei chambas au còl. Loison, eu, l'aviá degut comprene, que disiá pus ren. Seis uelhs jaunes m'agachavan. Un jaune suau pintat d'espavent fresc. M'agachava encara quora la veiturassa partiguèt. I aviáu manco dich a reveire.

A pepé tampauc i ai jamai dich a reveire quora es partit. "Ero tròp pichon, set ans, aquò's pas un atge per leis aclapaments. " Totei i èran anat lo saluar, empacha pas qu'èra ambé ieu que s'agradava. Passaviam de jornaas sensa se ren dire, e

de còps, se petaviam de rire. Disiá totjorn qu'eu ambé sei paurei chambas e ieu ambé lo fautuelh, aviam lo mèsme pas, e qu'èra per aquò qu'eriam totjorn ensems. Pepé me disiá totjorn que coma podíáu pas marchar aquí, chaliá que faguèssò marchar meis uelhs sus lo chamin de Sant Jaume.

Lo jorn que partiguèt pepé, au fons dau jardin, un reinard me venguèt licar la man.

Aüra, siáu au sòu. Ai vougut anar per lei bòscs trobar Loison. Doi còps sens poder dire a reveire, aquò's de tròp. Mai la chadiereta se's empachaa e ai picat de la testa contra un rochès. Ai freid . Ai chambas subretot. E au dedins dau ventre.

Ailà, i a pepé e Loison que m'espèron, ben au soleu. Me meto a córrer.

AL CAP DE TRES MES

Al cap de tres mes :
les còls, totis pichons ;
le plafon, bàs,
coma un jòc d'esquacs
quand te chuqui les dets.
La nèu a secat sus de ranas secadas.
I a una vièlha amb una baga,
al darrièr estatge.
Tres mes,
e pas d'autra banlega.

Les amics son encara un pauc operats.
Le pepin ven d'un vilatge,
qu'es sus cap de mapa.
Amb d'astme,
sens sucre,
ai destrafegat una escaurranha
e un astre verd.
Totis vendràn pas,
qu'en fin d'apuèi-dinnada.

Le gal, de badas.
Demòra qualques malhons emplenats
dins l'esplandi liure.
Un arbre,
amb de bèstias.
Una estatua,
contra-suicidi.
Qualques joves,
contra qualque tirania.
Nadal.
Le vesin denaut,
sautèt de sul balcon.
Demòra pas que d'atudar la radiò.

“aqueel ferniment”

ANCIANS DRALHÒUS

1.

Camins de canhard e d'engana detràs l'angoissa dels matins esvalits luònh luònh dins la brasa de las annadas... que sabe desenant cossí, los tornèsse enregar, me menarián cap un òrt de bruna musica ont tota jòia se tremuda en bocins tremoladisses de preséncia tieuna.

2.

Aladonc estofar tota esmoguda s'enchichorlar de bròda fins a ne far au fons dau silenci son mai intim aigardent.

3.

Per benlèu trobar son extasi dins quauque increvable refinament de tristor

4.

Aquel ferniment puòdi, dolor e rire, ne saupre en l'ombrina saura l'immanéncia. Enclaire en el sas sasons d'èsser. Als orisonts tant clars de l'abséncia. Tant bèu ferniment... Ne chucar furiosament l'indefugibla doçor. Que te rend nèci, mas caucanha, s'avaloram antau dins tot son ample palunièr l'infinít groüm de la descasuda...

5.

Car vejaicí que siám sus l'ultima riba pus luònh que las seuvas ferotjas dau vèspre. Davant aquel bèl alisament de solesa mirgalhada, amb de cèls tanben, que viran, e mai d'ombra musicaira, e aquel picament nerviós jot las batas dels chivals. Detràs serà salaborr autonenca. Detràs tanben aquel esfrai, que se dobrís, a bèles paucs, sus los acrins bleuges de la consciéncia.

6.

A cima d'autas sèrras solitàrias dins l'espavent e la lutz. Soi òrb de paur. E pasmens siás aici.

7.

Aicí, de tant qu'èra aitanben estat estranh de te trobar. Mas ara n'ai tornar destoscada la clau. Fins a la dissolucion clarinèla e integrala dau ieu, a se ne perir d'anequeliment. Après m'èstre desforviat luònh luònh au dintre de ton existir sens quitament qu'o solfinèsses. Cabussant au pus fons d'aquel miralh enveirent de pensadas inexprimidas e pasmens eissordosas, ont s'abrasan - a dicha que s'endormisson - crèires e belucs.

7.

A cima d'estiu pasmens la granda nuòch marina: e adés vendrà la gaug, la gaug dau semblant chucós coma miugrana. Bronzinament brasa roja e sorelh, que puòi s'en vai, en pastura a totes los silencis, dòrs l'espavent ninòi e soberan, patz tempestosa - dins l'èime tant coma au defòra.

8.

Aurina e sàvia l'espèra aplança sa cançon de plòjas. Tot d'un còp ven la grand patz de las emplanadas assecadas. L'embelinament brutau de la set. Clarinèla als grands fuòcs dau sorelhàs. Se levan dins lo silenci aures e remembres.

10.

Paupejarem de nuòchs toscas e brunas. Au defòra crida la grand luna agostenca. Aime ta carn desnusa e son parfum.

11.

Astrada blosa en l'auba cremesina recorreguda misteriosament per aquela bramadissa rauca dels matins. Ont la rason vai que s'enlima. Engravats que siám dins lo rabinar de las oras, breçadas de sorelh e de desirança.

12.

Au semblant de quauque autre respir d'antic vent d'aut, tras las baixas empegadas de sau. Tant tament vasta e mai amarganta, ailàs, n'èra estada la talent. Relevant qu'aitanben sachèssim ara cossí puòi èrem diusencs, alavetz, sus la cima de nòstra joventut. Fugidissa, e ara, esvalida, que lo temps n'a raubat la clau.

Julh de 2001

AUREM BESONH...

Aurem besonh de plen de soleus d'erba e d'arbres de vent
per netejar lo temps de sa procession sens fin,
aurem besonh dis embriagadissas di femnas que non siegon
li cantas embelinarèlas di marins a la descisa mai d'armas
miraclosas dins la vòtz per luchar a l'entorn
di grands fuòcs que fan espelir la mar.

Aurem besonh di sarcofagues escrincelats d'esculturas sens cara
per sepelir la sabla negra de la memòria di pòbles,
aqueli qu'enfantan l'atavisme dau sang sauvatge
au debanat d'una ceremonia di bramadissas de chavana.

Avèm besonh di cortegis d'estelas peutiradas dau fons
di pòchas dau bonur qu'a tant de mau d'existir
- pas gaire au verai per espurgar lo temps
aclapat de pecats pios que desfisan l'eternitat.

De totjorn cercar li dralhas qu'an pus ges de pas,
pus ges de vòtz, pus ges de set, que fuguèron li de nòstris amors,
que serpentejan dintre li plagas de la paraula muta,
que montan vèrs li confins de l'eisilh,
que brostilhan soncament li peirilhas dau temps
qu'acaba pas jamai de s'espoiridir lo bedelet en mòstra
a l'opulència beata de la mòrt...
De totjorn marchar sus li camins romius,
subre li tombas de maubre van, subre lis ossuaris esconduts,
dins aquel èr sempre renovelat per la climatisacion dis ombras,
sentèm ben que la cròia de viure es enganamòrt
e finissèm per creire qu'avèm lo cuòu trempat
dins l'eternitat esposada de Dieu.

Eveicí aquela qu'es dins lo temps d'ara
la careça de si mans sus la rotonditat de la tèrra
e l'uèlh liure de dire li saumes de la lumiera.

E veicí aquela que fuguèt dins lo temps perdut
e que cerquère dins li varatges noviaus,
la que deviá pas jamai s'entornar d'enluòc.

Podèm pus ren dire di farfantèlas que l'amor amolona
dins lo remembre di careças nudas ò dins
lo nonren impermeable d'una vòtz neca.

O desirs tan pròches dau soleu negre que se desfan jamai
e que nos estonan dins la respelida de nòstra noveutat
jamai abenada per li paraulas
qu'avèm dichas dau temps que s'esvalís!

O demònis que volèm oblidar, que gisclan
de'n pertot e rompon e chiman l'aureta
en fuòc de nòstra serenitat, e nos abandonam
a la suspension de la lutz subre lo malan
e sorrissèm au silenci necessari que descadena
li remissions impossiblas de l'eternitat!

UNA MAN

... **E**més qu'un auseth de prètz, un chivau sauvatge.

Benlèu, es pauc díser los mots qu'assegurar lo son amor shens nada pagèra d'una man de hemna... Mes pas totas las mans, solide! Li semblava, per exemple, qu'una man tròp prima l'espaurugava en li har autan crànher l'esperit brisadís qu'uan man deus ongles nègres li pareishèva hastiala.

Per contra, sabèva estimar au canton de l'estona qu'una man hemnenca apareishosse un pauc redonda e quitament fòrta. Li agradava los ongles longs dab pagèra e que la dauna se prenosse temps de quan en quan per los pintrar... La s'imaginava, dens l'estona, clinada sens esdebura sus aquera òbra de's rénder beròia.

Li èra preciós qu'una man qu'avèva amor per era ne demorasse pas sens metaus preciós o shens peiras d'ornar, que lo punhet qui la portava estosse mercat d'un braçalet esloish qui jogasse, liure. Per 'mor, de vertat, sabèva pauc de causas au monde per produïser en son èste tant d'esmavudas com la vision d'una d'aquestas mans sortida a l'asart d'una marga qu'una o duas bagas causidas dab atencion segon l'anar deu moment rendèva suu pic l'impression mès simpla de la beutat (atau, avosse aimat trucar quauqu'aurelha mès qu'amiga un dessèr de sorelh hòu o de grana nèu en tot díser que l'argent que'n hasèva present a la pèth n'èra pas l'anèth deu dit mes l'escrinh de sa man).

Aimava alavetz qu'aquera doçor shens nom sabosse se pausar sus un instrument de musica, per ne har vèder tots los sons deu monde. Que sabosse a l'un còp trencar, sotelinhar un perpaus, designar l'error e díser çò de vertat... Mes per dessus tot, li agradava que podosse tot au còp, gantada de cuèr sauvatge, estancar lo chivau lançat en plea corsa e bailinar, desnudada, la pèth tenhèra qui tà d'era se rendèva. Alavetz har pujar lo plaser com un huèc de branas...

... Coma ne li èra pas benlèu shens prètz que sabosse abraçar lo micocolièr de la flinga cavalièra per balhar arreguilhs aus rens de chivau mascle.

Au delà l'estona, lo sovièr es lo sebitejadís d'un èste.

MARINAS

La mar
 mainadoira. Ai dins
 lo sang
 lo dògma de las doses
 landrairas
 avodadas un ser
 a las preiressas e als princes
 de l'Atlantic.

La mar
 reverdaci de las anticas
 marranas
 ò! velhaira dels clòts dins ton pitre
 espelisseire
 ò! gardiana de las legendas a pas cap d'aurelha
 fisadas
 me sovèni d'un cant
 de guèrra
 que s'acabava sus l'eloquència
 de ta corada

Mar ò mar de las reviròlas de gat
 aquí per ta talent
 la sanflorada dels pescaires
 e per ta set
 l'Eva a pena maridadoira a saumucar
 sus tos genolhs de feràmia

LO CÒR REGUSSAT

" la boch' e.ls olhs e.l cor e.l sen"
Bernat de Ventadorn

Amb las pèiras d'amont-naut e la rota e la pluèja a escampilhar l'estiu quauqu'un o sabiam pas la rauba dejà tirada lo virolejadís del lum palle sus la pèl e totjorn partiriam l'amarum de se sarrar d'aquel còs a cap d'espèra coma lo vent per un cèl de galaupar la resplandor tibada dinc'a la mordedura dinc'al prumièr sisclal

tan luènh demièg los arbres negres e lo jaupadís de la nuèit la dròlla tornava lo vent butava la meteissa suaudor e tot se sarrava la prumièra agaitada e l'ombra sus la cara doça lèu los moments coma un bòsc ambe las annadas e la preséncia tresfolida èra pas alara que lo lum de la pèl a cap d'escuranha un marmulhadís d'uèlhs e las pòtas mièg barradas la lenga lèuja de l'aura jos la rauba a frelhar las cuèissas recàpias s'ausissiá enlai lo trafegar del temps dinc'a-n-un muditge de bocas a la perduda coma la nuèit en campa fuguèt la nusetat e la pujada sorna e plan mai de silenci quand aquò s'endintrèt

dins l'esclaire del còs tota la vida un brivet e la montada alga del desir l'espandida s'agrumèla jol cèl desvariati a l'òrle de la nuèit la cara es la belesa dinc'a l'aclapament e tot se destermana la solesa creis pr'aquò amb la rauba que tòmba ausissi las prumièras paraulas e puèi lo còr se caula es dejà pregar davant las cambas longas lo temps revoluma sus las pòtas fonhairas alisi alara los dets primis alisi l'aire

la pluèja sus la cara suls piels riulejaires los uèlhs semblan lo vent e mai partir es totjorn la suaudor de plòure las brancas demièg lo cèl bassacat quand m'acamini dinc'a la rauba chòpa los puèges amont-naut enauran lo maissant temps desenant s'ausís pas que la bufada longa ai traçat ieu tanben la pluèja assuaudís lo monde e nos apària un brivet alisi la pèl ima jol teissum lo vent redòla ambe los glops que nos sailan d'espandi sonqu'un frejolum puèi las pòtas se pèrdon en parièra solesa e las cambas a bufals empòrtan la memòria lo desir quilhat demièg l'avaliment aigós

al ras del vent la rauba afistolís las cambas linjas e lo jorn trastejaire a bocins de jorn coma dançar demièg tant d'aire a revolums los piels corts lo copet menut jols bufals alisaires mònti pel caminòl e gaiti a cap d'espandi e de desanament los uèlhs aluserpits la cara ausaira lo temps se caula en belesa lèima puèi la solelhada escampilha l'espèra l'agaitada e l'esmai d'aqueste bòrd del jorn desmarmalhat m'aplanti dins l'aplantament ela s'asseta e se revira pas lo vent lisa sus las gautas s'ausís pas que la sason desèrta es totjorn la pèl estrementida e lo rebuliment del còr nos engulham dins la solesa dinc'a la nuèit dels dos quicòm se despartís e mai s'enaura ambe l'asima fèra jol teissum de vent e d'envolada onte la resplandor es dejà l'oblidança

la cara es polida e reguèrta aquò's dejà tot un cèl de trumada la rauba fenduda dinc'al pus cap de la cuèissa e l'esclaire naut sus la pèl nusa l'alèn desalenat quauques passes encara e parlar pus aquò rai una man escarmena los piels longs los uèlhs clucats coma l'ombra es totjorn se'n anar dins lo darrièr lum las cambas trescamban e la cara fonha a cap de jorn desèrt puèi lo silenci acapta la belesa la gràcia ernhosa la resplandor franhòla

pas que lo lum de la pèl lo vent regussa la rauba e l'ombra ambe las ombras dinc'a l'embelinament d'aquela cara sorna la trevança mai que l'estiu e plan mai de suaudor la nuèit alena uèlhs amansits de solesa en solesa doçament se despòlha l'aire a mièja-votz l'escuranha amanhaga lo còr e mai la carn recàpia encara es la nuèit a rajòls e las cambas se crosan dins la fosca afiscaira lo temps casut nos enaura pr'aquò bevèm alara las tenèbras e la sal d'aquela pèl qu'ara se gandís pus

lo vent dinc'al crosador la dròlla tòrna lo vent maca lo còr son las carrièras d'endevenir pas que plan mai de desèrt e gaitar lassús lo cèl qu'estifla mentre que lo lum s'espotís sul quitram sus las parets esquivas sus la cara fonhaira la rauba se fend a cada bufal que m'acapla e mai m'afisca s'amòdan puèi las cambas afistolidas lo matin es pas pus desenant qu'aquel trescamban lèuge amb la resplandor fugiva de la pèl jol tustar rauque del vent

quicòm amb lo còr aganit un somi desanat e lo lum que s'abena es encara l'agitada longa las meteissas cambas linjas a cap d'espèra la cara se vira un pauquet e los piels tòmban dins la manca de vent nos arrasam pr'aquò de solesa a solesa l'aire tremòla sus la pèl reguèrga enlai s'ausís pas qu'un parlussejar las e tot ven mai fosc la boca se gandís encara es puèi l'espandi voide davant tant de belesa alara sèm aici mai sols mai desseparats lo temps se desmarmalha coma dedins l'abséncia sonque l'alenada al ras dels pòts l'afiscament atal e l'es-transinadura còsses aclapats entremièg la distància

las mans lisan per l'esquina l'agit rebala entre las ombras a plogut dinc'a la pèl e la matinada s'encrumís per òps los dets cachan un pauc mas las pòtas se gandisson encara paupinhi la belesa dins l'escuriment perlongat del jorn trastejam un brieu abans que tòrnen los plujadas jol cèl desmarmalhat a bufals los piels tòmban dinc'a las cuèissas dins aquel lum d'aganiment respiri sul còl prim tot l'estiu de la carn lo cap se clina enrèr coma per s'espasçar ara los piels rajòlan a plec de pluèja longa e la belesa de nonent s'enaiga

la nuèit rómia dinc'als bòsques las nuèits amalidas lo còr caulat e la ventada buta a cap de ventada la dròlla que tòrna sonqu'un revolumar e pas pus de cèl l'agit desalbirat dins aquel recanton d'ombrum e mai de tant d'annadas cap a l'escuriment la flaira doça del còl e la prumièra mordedura un pauc mai de nuèit a virar a crivelar la pèl ambe la desirança a bufadas raucas lo vent saila e despòlha aquò's s'engulhar dins la solesa tendra lo vent gemega coma un còs e la resplendor estrementida franha cap al desan al pus ras del plaser

d'un camin a l'autre dinc'a-n-aquest lindal de vent e de leugieresa los piels son ja tot lo lum lo cèl s'alanda suls uèlhs suls pòts que tremòlan doçament e las cambas enmòtlan la rauba longa demièg lo paraulum s'escampilha lo jorn que rajòla en desèrt quicòm saila e pr'aquò s'enaure atal tòrna la gràcia a cada mot tan suau es lo jorn alisat lo còr comol lèu lo ser n'enança e la dròlla camina lo vent encara revoluma per l'espandi enluset e tot s'endeven còr e solelhada dins la solesa longa de la pèl gaiti alara lo vam de las cambas e mai los pès menuts sus las pèiras d'ençaï puèi las combas aval entiran la belesa lo ser desfait la darrièra agitada

germanor

Dins aqueste tròç qu'es la debuta de Finestral de Vespre, l'òbra venenta de Jordi Pere Cerdà, l'autor parla, al mens dins aquestas regas, dels primièrs moments de son activitat dins la Resisténcia. Rai, sabèm totes que, coma se ditz dins una mena de saviesa populara, "Tout vient à point qui sait attendre" per zo virar en francés, o "Val mai tard que jamaï" dins las doás lengas. Fin finala Cerdà a fiblat, que los amics, Robèrt Lafont demièg los autres, lo butèron que se lancèsse - "tròp tard", çò ditz el, en ajustant que " i a pas res d'original" - dins çò que consideram totes coma quicòm de gaireben obligatòri: oblidar pas. È se l'accion se desvòlza mai que mai dins sa Cerdanha nadiva, las relacions amb los resals occitans son sovent ramentadas, amb sos passatges per Bram, Querigut, Montpelhièr, sas relacions amb lo resal Morhange de Tolosa. E puèi lo raconte qu'aprend, o ensenha, es escrit dins l'estil de Jordi Pere Cerdà, "plan luènh, çò ditz, de la poèsia". Caldriá ajustar qu'es benlèu pas tan segur qu'aquò... e balhar lor valor empenada als punts de suspension anonciaires de quicòm qu'es aici un dobtè a biais d'interrogacion: seriá pas poètic lo raconte de Cerdà? Coma que n'angue, aquí los tròces qu'el-meteis titola: Passatges, pòrta dubèrta, sens perilh aqueste còp, cap a l'òbra empenada qu'òm a triga de veire espelir. Pus avant, ramentarà sas relacions amb los occitans, los intellectuals, los politics, e, coma òm zo pòt pensar, los escriveires. Nos demòra pus qu'a esperar...

OC

FINESTRAL DE VESPRE

Passatges

Un nom tan alt com les nostres muntanyes, tan ample com la història que passa per sobre d'ells! Poso sota el seu vocable l'experiment que va des de l'estiu quaranta dos fins al dinou d'agost de mil nou cent quaranta tres. Vam començar ajudant individus o petits grups de tres o quatre persones que baixaven a l'hotel que tenia veí de casa. Manosfestament era gent que cercaven a passar la frontera.

Vaig portar-ho amb un estudiant que els seus pares havien deixat a França per complir es estudis, quedava tallat d'ells i vivia a l'hotel: Maurici Briand, pare bretó, mare catalana, Marcelle Cristau de Bages. Portàvem els grups fins davant el coll de Finestrelles perquè es deia que des de Puigecerdà els tornaven a entregar als francesos. L'experiment va fer-nos tocar d'aprop tota una sèrie de dificultats que ens enfondien dins un ambient d'acció i les peripècies que enrondevan una organització de pas.

Va servir-nos molt, unes setmanes després quan, a primaries d'octubre, un nou mestre, solter, estrenant el seu primer càrrec de treball, va prendre pensió a l'hotel. La joventut té aqueixa disposició de fer contactes ràpids, amb una necessitat de canviar impressions. Molt aviat van entrar en relacions de confiança amb el jove que era fill de Ribesaltes, sense anar a confiar-li les nostres aventures de resistència. Va

confessar-nos que en el seu poble, el Perceptor feia passar gent a la cara de tothom. És veritat que un poble és un mirall. Un mirall que escruta, vigila, escolta i no perd res del que passa, interpretant'l si pot. El mestre tenia nom Raimon Manyà, ara és mort. La seva confessió va fer néixer en Maurici i en mi un buf d'imaginació, un llegendari de princesses de Trípoli enflamant els creuers de Terra Santa. Estàvem madurs per a l'aventura, de veritat, l'esperàvem. Vaig pensar amb el pastor del meu pare, de l'any abans, aquell refugiat sortit dels camps, que no sabia reconèixer una ovella d'un moltó, aquell que segons una cosina meva, Georgette, veia en el meu pare, la raça d'aquells "Kulacs" que l'Estalin, l'any vint i set o vint i vuit, havia amb supèrbia decidit que els calia erradicar del món. Mas acabava en aquella entrada de tardor, la seva estada de vaquer al cim de la vall de Lló. Vaig pujar fins a la barraca a entrevistar-me amb ell. Era la segona vegada que discutia amb ell. Mas coneixia la muntanya peu a peu. Més lluny d'aqueixes planes prèvies, vindrà el moment d'explicar el que sé de l'home. La seva vida va ser d'entrada, de portar-los al "Pas dels Lladres", i d'allà d'encaminar-los cap a Ripoll, cosa no tan fàcil com podria semblar. Més tard i en circumstàncies extraordinàries arribarà a Mas d'anar fins a les portes de Barcelona. Mas havia trobat una casa vella a Roet, a mig camí entre Sallagosa i Llo. No em recorda que Mas em parlés de diners, però advertia que els calia menjar per uns dos dies ben bons, i per a cada un dels homes. Amb aqueixes ressenyes vaig encaminar-me a Ribesaltes a escometre el perceptor. La percepció estava en una ampla plaça. Ribesaltes forma ja una estructura de vileta, vaig deixar d'entrar a l'oficina i vaig ficar-me a picar en una era petitona, llarga, florida com un jardí de rectoria. Vaig preguntar pel Perceptor a les dues dones que es trobaven allà dintre. El record que em queda em dóna dues cares dures, l'una més jove que l'altra. Al moment que escric, el meu pensament em diu que, obligatòriament eren dues dones que vivien amb la por. Va arribar el Perceptor, es deia Bonafous, un home d'uns cinquanta anys, alt, ferm, més aviat magre. Li faltava la meitat del braç esquerra. Vaig declinar el meu nom, les raons que em motivaven, el nom de Manyà, el mestre, gràcies a qui havia sabut la seva direcció. No sóc home per rememorar-me punt per punt la nostra discussió, però l'home havia d'entrar en el meu joc d'antuvi, vull dir en la jugada que jo li presentava que era la possibilitat d'un pas passant per la Cerdanya. Ja entenc que després de la meva visita l'home va prendre ressenyes a sobre ma persona i estudiar punt per punt tots els relleus, les necessitats, els riscos a evitar d'un viatge de més de cent quilòmetres que els protagonistes havien de fer sols, abans d'arribar al punt d'encontre amb nosaltres. Suposo que la meva joventut en l'escomesa - no tenia fets els vint i dos anys - va d'entrada tornar l'encontre positiu. Ell pensava fer el trajecte per

la vall de Tet que és el camí natural. Ni Maurici ni jo no podiem aconseguir-lo. A partir de Vilafranca fins a Cerdanya hi ha uns quaranta quilòmetres. No podiem servir-nos del tren, massa vigilat i no podiem fer el trajecte en una sola nit, a peu. Per qui coneix la vall de Tet, és una de les més estretes que es pugui trobar, un seguit d'angostos estrangulats entre el riu, la carretera i la via del tren. Bonafous pensava de primer afegir una filera a les dues que ja portava en funcionament. Això només ho he sabut després de la guerra quan vaig voler tornar en contacte amb ell. Bonafous havia mort pel maig de quaranta cinc en la ciutat de Thionville durant el viatge que el repatriava del camp de Buckenwal. Segons la senyora Bonafous, tenia una filera per la vall de Fullà, una altra per la vall de Nyer, totes dues eren portades per refugiats espanyols.

El projecte que vàrem muntar, des d'avui, era boig. No fos que la situació que vivia Europa era una de les més grans bogeries que s'hagin conegut dins la història del món, que no ha faltat d'haver-ne viscudes. Erem comandats, Maurici i jo, per la nostra pròpia vida, i era que als ulls del poble no havíem de canviar les nostres maneres de viure. Tot havia de passar-se durant la nit. Però el que exigíem dels nostres protagonistes era allò que segles durant els homes s'han dit : anar a la gràcia de Déu! Sabíem, però, que el pas es feia per unes valls interiors que escapaven a la vigilància específica que forallava la nostra vall principal. Els homes van ser només homes, agafaven un autobús que repujava la vall de l'Auda, fins a Querigut. Els quedava a fer a peu quatorze quilòmetres dins d'un bosc per trobar-se a Puigvalador, que és el primer poble de Capcir. Puigvalador havia estat castell reial i fins hi havia mort un dels primers Comtes-Reis. En els anys nostres, Puigvalador quedava responsable d'un pantà i fornava una central hidroelèctrica. Com es pot veure els feiem passar per una successions de valls, trocets de valls de relacions curtes, tancades, que no lligaven amb el sentiment de gran línia drecera, però que no eren exempts de vigilància. La França de Pétain estava redimida a un camp vigilat de tothom. Allà, a Puigvalador, agafaven un últim autobús. No puc dir la data del meu primer pas organitzat. Sé, però, que la nit era dolça, sense neu. Va estranyar-nos de trobar-nos pel mig del terme cerdà dins el silenci de la nit, comprobar aquella mena de dolçor que pren la nit quan el vent la deixa lliure d'ella mateixa. Maurici tenia l'experiència dels seus volts pel muntanyam, els feia amb un senyor que era funcionari, per a mi era nou. Tota la meva activitat quedava travada per l'ofici i les necessitats del pagès. Maurici s'havia procurat gràcies a Bourges, el Recibidor del Enregistrament que, com a home de l'administració tenia dret al port d'armes, un revòlver. Era el primer que jo tingués en mans. No teníem armes a casa, ni el meu pare era caçador, ni eren caçadors els germans de ma mare.

Era diferent per a Maurici ja que el seu pare exercia un càrrec de sots-oficial al arsenal de Bizerta. La necessitat del revòlver quedava una mica simbòlica com si fes part del ritual indumentari dels novicis que èrem.

Teníem cita a entrada de nit, en un bosquet de quatre pins, a unes mil passes més enllà de la Llagona, i el xòfer de l'autobús tenia mercat en un paper de deixar el grup al encreuament d'una ruteta que portava a Caudièrs. Havíem cercat per muntar un viatge tan decosit i tan ple de ruptures, uns punts de rencontre senzills, fàcils a reconèixer per ells. Era el resultat natural de la construcció del camí que l'havia revelat, fins podem dir comandat. Ens instal·làvem a contra-corrent d'allò que qualsevol funcionari de repressió pugués imaginar, no lligava amb la imatge d'una línia de fugida normal. Era tan veritat que, el dia que els alemanys invairen la part de França nostra, la mateixa impressió comandarà la seva organització del país, sinó era que van posar una guarda al pantà de Puigvalador. Per sort nostra, el poble quedava ben apartat del pantà però la cosa va escapar-nos i tot el temps de la filera Bonafous, nosaltres vam saber la presència de l'enemic en aquell poble que ens servia de creuera. Car entre el moment en que havia conclòs el pacte amb Bonafous, i el dia del primer pas, els alemanys havien arribat. Els teníem a casa nostra...

Si reprenc un anatema de la meva àvia, l'únic element de nacionalisme que li hagi pogut conèixer, encara que es tracti d'un localisme amb la defensa de la tribu: "Si els deixeu fer, deia, abans de morir l'any trenta set, si els deixeu fer portaran els seus cavalls a beure al Segre!" No teníem cavalls, èrem motoritzats, i els teníem a Segre.

Havíem composta l'anada, prenent els homes per amunt de la Llagona, a entrada de nit. Baixàvem dret a sobre l'estació de Bolquera, perquè allà teníem una línia elèctrica que, si mai ensopeguèssim bruma, ens portava fins a Eina. Hi havia una raó de més que feia de l'estació un pas obligat, era una facilitat d'atravesar la via de tren. La nostra via està concebuda a l'estil dels metropolitans de les grans ciutats, comporta un tercer rail a ran de terra, que és electrificat. Allò que no feia problema per a nosaltres, podia resultar catastròfic per als nostres obligats. El punt més delicat d'aqueixa part de viatge era per no mullar-nos al travessar la riera. Ens calia saltar-la per l'únic pont, a sobre Mont Lluís. Sempre ens vàrem servir del pont, i, per sort, dels vint i dos mesos de treball aquell pont no ens va presentar mai una dificultat. Vam trobar els nostres homes al punt convingut. Eren cinc al lloc dels sis anunciats, però com que cap d'ells parlava el francès, no vam tenir explicació de la cosa. Portaven sabates fines que lliscaven a damunt l'herbei, un d'ells va

relliscar i es va dolre quasi xiclant. Passàvem en aquells moments en el punt més arriscat de la nostra caminada, teníem les cases de la Perxa a uns cinquanta metres, a l'instant que dos cotxes d'alemanys - ells sols tenien la possibilitat de corre - es creuaven a la carretera, una patrulla de guardes amb els fanals encesos, feia part del joc. Maurici i jo sentíem de cop la jugada que entrepreníem i la presència a davant nostre de l'enemic. Era el nostre bateig del foc. Per sort, gràcies a l'aldarull dels motors, va quedar sense foc. Però ens va caler tapar la boca del ferit. No era greu. L'estació de Bolquera es trobava a unes dues o trescentes passes d'allà. Vam travessar la via i de seguida després, la carretera. La nit és so, qualsevol brugit o ganyit sembla repercutir-se en la immensitat fosca. Tres quilòmetres més lluny, vàrem atravesar el poble d'Eina adormit. Tres més en van dur a la Tremia, un lloc on un rec de regar passa per sobre la ruta. Mas ens hi esperava. Era el nostre primer acte, pensat, volgut, però boig.

Aquella aventura primera hauria pogut ésser un desastre. El sisé que faltava a la colla, no s'havia presentat a l'hora volguda i l'autobús d'Axat no l'havia esperat. Vaig telegrafiar a Bonafous que "el paquet era fallat". Aillò probava almenys que no s'havia fet agafar, i tot va quedar arreglat el dia que vaig baixar a Ribesaltes per rendre comptes de la nostra probatura. Però vint anys més tard, parlàvem encara d'això amb el xòfer que portava l'autobús de Puigvalador, un noi que es deia Albert Francese que tothom anomenava "Tarzan". Tarzan era el gendre de la casa Bigorra a Mont-Lluís, tots ells, sogres, filles, Mimi, Lucette i doncs Tarzan van esdevenir per a nosaltres uns ajudants de cor, de fe i d'amistat. En realitat la casa Bigorra era un matriarcat, com totes les cases de Mont-Lluís. Mont-Lluís, ho he d'aclarir, és la fortalesa bastida per Vauban uns vint anys després del Tractat dels Pirineus. El poble queda tancat entre dues faixes de muralles, dominat per una força, la ciutadella, ben separada del poble, però pesant a sobre d'ell per una quantitat de personal, molt superior a la part femenina i la part mascle dels civils. El desequilibri ha pogut fer nèixer en certs períodes unes dificultats que, amb temps, necessitats, també el rendiment del sou, quan no serien els ajuntaments familiars, han trobat el seu punt de ponderació, encara que fràgil, en la preponderància del sentiment matriarcal. Els alemanys tenien la ciutadella, tenien els punts més funcionals dels afores, però l'autobús que en aquells moments funcionava amb gasogen, l'autobús i Tarzan - aixeco unes vibrants gràcies a la memòria de Tarzan -, l'autobús era una mena de república nevagant per sobre els alts i baixos de la situació. Doncs Tarzan parlant amb mi de xics i de mics, fa entrar en la conversa que una vegada cinc homes forasters li demanen que els deixi baixar allà on comença la carretera que va a Caudièrs, i just s'hi trobava una

patrulla d'alemanys. No es para fins al poble de la Llagona que es troba a uns quatre remingols més avall, fa baixar els cinc homes, els fa entrar a la cuina del cafè Corrieu, i diu a l'amo: "Ouan la patrulla haurà baixat, tu els portes fins allà". No cal dir que de seguida vaig pensar amb els nostres homes que inauguraven la nostra passera de llibertat.

Durant els vint i dos mesos que seguiràn, vam passar entre alts i baixos uns tres cent cinquanta individus, segons els comptes portats per en Josep Mas. Poques vegades ens hem trobat en situacions crítiques malgrat que el perill sigui devant, present. Hi ha vegades que l'hem tingut a propòsit, hem passat entre mig. Portàvem una acció fonadissa, com ho fan els enzes de la nit que ressentim i no veiem mai. Passàvem jueus. En general no parlaven el francès, o mal. També hi havia que ni ells ni nosaltres cercàvem la conversa. Per altra part ens trobàvem amb grups d'homes joves que eren, - la senyora Bonafous ens ha va aprendre després de la guerra - aviadors d'ofici, vull dir guerrers. Depenien directament del centre de Billom, prop de Clarmont-Ferrand, dins l'Alvèrnia, on s'havia replegat la direcció militar de l'aviació. Tres d'entre ells van fer part de l'escadrilla Normandie-Niémen, sobre el front rus, i entre ells el comandant propi. No em recordo el nom, i he de confiar que tant en aquests anys com després no he pensat mai a portar-me en ressenyes de memòria. Les condicions que envoltaven la nostra acció, em cremaven i em cremen encara avui.

Ens trobàvem lligats a la part "vichysta" que sense manifestar-ho havia entrat en rebel·lió amb les ordres del govern de Pétain. Oficialment aquest moviment ha quedat com a "Resitència giraudista", del nom del general Giraud. Vull dir també que, sense que fos clar, sense que hagués estat el nostre desig, topàvem amb la part més secreta de l'organització d'un país, que són els Serveis Secrets. A Espanya en diuen "la segona bis" i a Amèrica la C.I.A. La cosa Havia passat de tal manera, que només erà el fil dels dies, i amb la claror d'alguns mots, que la realitat ens apareixerà. En paral·lel ens apareixerà igualment la duresa irreductible de la guerra i de la feina que teníem a davant.

Feia una mesada que els alemanys havien arribat, quan el germà del metge que teníem a Sallagosa va ésser trobat mort al peu del Pimorens, que és el coll que porta a Andorra. Van dir que era un accident de bicicleta. Amb les reflexions que m'han vingut després i coses que he après tinc lloc de pensar que ja el metge tenia un pas de resistència que passava per Andorra. El metge, Víctor Kapler, era jueu, havia vingut a Sallagosa cridat pel moviment de Front Popular l'any 1937. La raó era que el moviment dretà, pro-franquista, de la comarca estava portat per l'altre metge de Sallagosa, que es deia Clerc. L'enterrament va

cridar molta, molta gent, però no es tractava d'una accident. La família ho sabia i, poques setmanes després Kapler, sentint una estreta a sobre ell, va escapar-se. La família de la seva dona, que no era jueva, va quedar-se. Erem a finals de febrer quan Lucienne, la seva dona, va demanar-me si acceptaria de portar viures al seu home que estava amagat en una muntanya del Capcir. L'home havia fugit de primer a Marsella, potser amb l'esperança d'embarcar, però a davant de les dificultats havia trobat refugi prop d'una família que eren clients seus, la família Bosquet, de Puigvalador. Hi portaven una masadeta i feien de cafè. Així és que en paral·lel amb la filera primera que segons sembla, consistia en uns tres pasatges per mes, una altra feina ens endinsava en la vida capcinenca, que fins al moment havia estat per a mi una terra incognita. Els alemanys vigilaven la frontera, però Capcir queda apartat. La família Bosquet era la bondat feta. Tenien una filla Clara - encara viu -, i dos fills aproximativament de la meua edat. Kapler havia arribat amb tres companys més dins la mateixa situació que ells, l'un d'ells es deia Chouraqui, feia quatre boques a nodrir. Amb la presència d'un grup d'alemanys que guardaven el pantà, i eren, com de normal, clients del cafè, havíem tingut de portar als quatre homes amunt dels Madres, dins una barraca. Vam repartir els viures, portant-ls una setmana a Puigvalador i a una altra a casa de Jeanne Soubielle a Formiguères. Els Soubielle, com els Bosquet eren gent del Front Popular i socialistes. A més, en aquells dies, l'home, Sebastià Soubielle, estava obligat de viure en un poble a vora de Perpinyà, com mig presoner sota l'ull de la gendarmeria. L'any trenta sis era un dels caps del partit socialista, s'havia presentat en contra del Conseller General del cantó de Mont-Lluís del qual era metge ell també el doctor Cévenne. Els Soubielle era gent coneguda i Jeanne, una mestressa dona, havia deixat els estudis de metgessa per amor. portava la manada amb els avis i un mosso. En aquells anys el seu fill havia de tenir uns onze anys, i la filla uns vuit. El Capcir és diferent, més alt que Cerdanya, més fred i el clima de l'oceà hi penetra amb la bruma gelada que s'hi arrapa com un gos agafat a les anques d'un moltó. És un país de gent forta, antics Catars, on les idees, les conviccions es pinten com una carapaça a sobre els rostres i els gestos. Jo aprenia el país que fins aleshores no havia pogut recórrer, la societat, el comportament de la gent que els poden portar. L'autobús de Francesc, amb l'humor sonor, cantant del provençal que era, els seus acudits de vegades a esquena d'alguns alemanys, feien riure tota persona, era l'únic lligam que tenia el país amb el món, és a dir el tren a l'estació de Mont-Lluís. La ratera era Mont-Lluís, la fortalesa plantada en el punt estratègic de les tres valls, la Tet cap a Perpinyà, el Segre que a partir de la Perxa s'obria un pas fins a Lleida, i l'Auda atreta cap al nord. No hi ha vall que en el curs del camí de l'aigua, quan s'abaixa a uns set o sic cent

metres d'alçada, no s'hagi trobat acarada a la soca, a la massa de la roca. Es reconeix el duríssim, llarg, insistent combat de l'aigua amb el rosec tossut, ínfim, rabiut, que amb els anys i els segles, els milers de segles, s'ha fet un pas, justet dins l'assentament de la massa geològica. Tota la vall té el seu estret. Fins aleshores quan s'havia trobat que un viatge m'hi portés, el meu esguard s'ho havia mirat amb estranyesa, potser emoció, però a partir del meu ingrés dins l'acció, tot estret va ser ressentit com l'obstacle, el parany possible, l'angúnia multiplicada. L'estesa de la naturalesa dins la seva successió d'espais herbacis i arbrades amb ses fondàries d'ombres semblaven propícies, el perill començava allà mateix on la mà de l'home es feia reconèixer..

Amb Maurici vàrem portar les dues feines sense que ens vingués a la idea de juntar-les. No demanar res que no fos necessari. No dir una paraula de més que l'obligació estricta, és un principi que va seguir-me tot el temps de resistència, que vaig obeir fins i tot encabir com un segon natural.

5

cronicas

RODÉS, ETIOPIA

Sem inna werk, acorchas abissinas / Cire et or, raccourcis abyssins, expausicion de Jaumes Privat, del 17 de mai al 13 de julhet de 2002, La Menusariá, Rodés.

Tròces de l'aicí-mai, faisset (livre-objet) de Jaumes Privat, 50 exemplars numerotats e signats per l'autor (Faissets de La Talhada. Jaumes Privat, La Taillade, 12440 Lescure-Jaoul).

Era lo 15 de julhet e fasiá una fred que pelava. Partiam amb Jaumes Privat per Etiopia. En prenent las acorchas de Rodés, arribèrem a una anciana menusariá. Barrada. Es vertat que l'expausicion s'acabava dos jorns abans. Aquò rai, coma aviái pas pogut venir pel varnissatge ni mai de tot lo temps que se teniá la mòstra, seriái aquí pel desmontatge.

Finiguèrem per dintrar. Nos calguèt passar jos un arc de fusta, lo dels ostals d'enlai: quauques bocins de bòi quilhats e croats a la cima que te cal baissar lo cap se vòls t'engulhar dins la pèça. Una brava sala, aici, dins lo jorn pallinèl e las nolenças de *l'elbés que crama, a bèls fums**. E quicòm que t'estabosís còp sec: tot aquel monde que caminan, entre ponde e travada mai que mai, pichonas figurinas d'immensa preséncia que s'afanan a tengut, pecaire, amb *lo camin a far, a desfar, a tornar far**. Nos las calguèt tirar totas una per una mas contunhavan pr'aquò de caminar sens relambi *amb lo cèl dessus la tèrra, la montanha qu'i dintra, las pèiras grisas, la posca...**

A mesura que s'avalissián caminaires e quitament camins, auriás dit çaquelà que l'univèrs d'alai t'agolopava encara mai dins son ample, tot a l'entorn. Las colors pel sòl, de'n primièr, que te tiravan l'uèlh dinc'al somi: sustot lo blau "oltramar" e las tèrras òcras, a far rampèl pr'aquò a la carbonilha negra. Colors que las pòs pas tirar coma quicòm- i mascanhèrem bravament- que son una bona part de l'èime de l'endreit, que te sòrton pas de l'agaitada, e que fin finala demòran totjorn (los que venguèron après poguèron pas d'a fons netejar la pèça). E puèi sus de bancairons, los ingredients precioses que n'acabèrem quauques resèrvas abans de plegar tot lo demai: un pauc de "berberé" qu'es una mèscle de piments, un peçuc de sal, un culhieron de mèl d'enlai, e quauques gruns d'aquel café tan gostós d'Etiopia, qu'aviam pas res per lo mòdre, pecaire, e que lo calguèt recaptar.

D'aquel temps, Jaumes Privat aviá dejà començat de s'atacar a tot çò que, sus de panèus blancs, tre la dintrada, aviá visualament tresmudat aquela menusariá en Etiopia empenada. D'efièit, los Etiopians pòrtan al còl de pichons rotlèus mai o

mens sacrats que normalament los cal pas desplegar. Privat pr'aquò aviá reglat que los desplegaríá, que nos los balhariá a veire e mai a legir, e fin finala a bravament endevengut son afar puèi que lo sacrat e los secrets que i tombam dessus a bèl talh de desplegament, aquò's, tot simplement, la vida etiopiana e sas milanta caras dins un quotidian ont los gèstes, los biaisses de far, los trabalhs son cada còp un vertadièr ritual, malgrat lo patiment e la pena: *amb la lenha carregada pels ròcs -dròlles- l'esquina en dòl. amb los rires e los uèlhs que pegan (...) amb lo temps e lo cèl amb las pregairas, lo cant e la dança. amb las espatlas, amb los còsses; aici. amb los sorires.** Es tot aquò que caliá tornar plegar ara. E vesiam s'enrotlar de bocins de fotòs color sépia : barcas, remaires, carrejaires de lenha, dròlles e femnas a caminar un pauc pertot... Fotòs a l'encòp definitivas, gaireben ieraticament cauladas, e pr'aquò vivas que jamai pus, moventas, afogadas e afogairas. Lor fasián rampèl las pinturas (aquarelas) e las tintas de China dels autres rotlèus: formas, colors e movements a balhar lo gost, la flaira, e fin finala lo sens d'un viure que ne sasissèm a l'encòp la luenhor e l'indefugibla proximitat. Gaitaire gaitat, a través totes aqueles uèlhs etiopians regassats o riseires, a bèl talh de rotlèus, Jaumes Privat nos para un miralh tresviraire ont, en defòra de tot jutjament, mas al cap de la pus pronda luciditat, podèm legir l'epòca empenada. Agaits coma una brava seguida de punts d'interrogacion donc, mas sens cachar brica, qu'atal tot pòsca demorar dobèrt. E abans que l'ensemble fuguèsse despenjat dels panèus e enrotlat per òps, podiam endevenir encara tot un fum de tèxtes, quauques-uns en amharic, d'autres en lenga d'òc: traças discretas mas decisivas al briu de l'adralhada, e tanben formulas a dire e a tornar dire en plegat/desplegant los rotlèus.

La menusariá èra voida ara. Tornèrem passar jos l'arc de dintrada e lo desmarmalhèrem tanben. Trigossèrem los bocins de fusta e los amolonèrem defòra: lenha sus un pilòt de lenha. Fasiá fred e las acorchas de Rodés èran bravament desèrtas. Urosament nos demorava un faisset a dobrir e mai a desplegar : *Tròces de l'aicí mai* . Plan mai qu'un catalòg d'expausicion , cada fascicle es d'esperel una mòstra originala. Faisset coma *faissets de fusta de lenha d'èrbas** . Tot es fait a la man, amorosament fargat, pagina après pagina. I tornam trobar los bocins de fusta coma un lindal, las fotòs trevairas e las pinturas a desplegar, amb tot aquel monde que caminan, totes aqueles uèlhs d'indefugibla fervor, e aquels bocins de paraulas que s'enuanran aici-mai demièg aquela Etiopia d'alai e de pertot...

En atendent que la mòstra angue *-tòrne-* a Addis-Abeba.

ACI-MEI, LES SÒMIS

Ací.

I a pas d'utopia. Rimbaud es mòrt, e le Prèire Joan s'es avalit a de bon.

Mas ací, demòra Jaumes Privat. Privat encara, coma un autre prèire, bruèis puslèu, d'una ceremonia del dedins. Un bruèis que mestreja las fonts, desrotla les camins de las armas, amb per simbòl, non pas la crotz, mas le crosament. Que, per no-saus tanben, *l'esquina dòl e los uèlhs pregan**.

Ací-mèi.

Son camins, còsses, telas, lenhas o fustas que l'uèlh ne desenha siloetas de totas las colors. Amb polva e fum coma alen unenc de la tèrra, de l'aiga e de l'existéncia.

Sequéncias, tot se debana jos l'agait d'anges emplumats, o enmantelats, que se jògan dels vents e dels acorchis. Cal gaitar doncas, pel temps que demòra, dinc'a crosar lors uèlhs. Coma les anges, sèm viatjaires, en barca, en marcha, qu'aquelas siloetas prenon la fòrma dels sòmis.

Sòmis.

I a pas mai d'utopia. Mas, naturalament, estèrsament, *lo cèl dessus la tèrra**, nòstres sòmis, coma tanben Etiopia, començan a cò de Jaumes Privat.

olivièr lamarca

* Totes los bocins de tèxtes mercats d'un asterisc son tirats del faisset *Tròces de l'aicí-mai*.

Aristides ROQUETA, *Las escarlimpadas dels jorns*, poèmas e pròsas causidas (amb una version francesa de l'autor), Carcassona, Las edicions de la Barbacana, 2002, 160 p.

Son aici reculhits, dins un polit volum de quasi tres cents paginas, la màger part de las òbras d'Aristides Roqueta, un deis escrivans pus atrivents de la literatura occitana de la segonda mitat dau sègle vint. Malastrosament absent de la màger part deis antologias de poèsia occitana, a despart, excepcion de remarcar, de la de Renat Nelli en cò de Pierre Seghers, Aristides Roqueta es a mon idèa un deis poètas -e mai quand escriu dins aquela pròsa ritmada e quasi rimada que lo caracteriza- mai originaus e mai fons d'aqueu periòde que la literatura d'òc, afrontada ai desbrandas d'un sègle e d'un millenari a s'acabar, li fauguèt davalalar a çò que se pòt dire leis infers de son existéncia: minimalista, perduda dins leis espacis vueges d'una lenga a venir de mai en mai muda, non figurativa sovent, dins las peadas d'aqueleis aventuras de l'abstraccion que lo Fèlix Castan ne sachèt tan fortament agantar las valors e las promesas per l'avenidor. Aristides Roqueta, confrontat ais abís que se cavavan un pauc mai cada jorn davant quasi totei leis escrivans d'òc d'aqueu moment de perda e de dobeste màgers, mai que leis autres benlèu, aguèt lo còr e mai lo biais per dire e, diriáu, solemnizar, sus un ton unic, aquela temptacion dau silenci abissau, aqueu desir de cabussada dins un nonrèn que mancava pas, a cada moment, de cabussar devers la foliá, lo desesper sec e ferotge. Ges de poèma ditz mielhs a mon idèa aquela ràbia freja e aqueu voler fons de demorar se davant lei tomples blaus dau temps, que l'"Òda a Cubièras", sus fons de *rave party* :

*aquí sèm, los enrabiats de la paraula
dreches e nuses dins lo temps que vira
e va s'escrancar
aquí sèm
amics privilegiats de la mòrt que ven
e lo cant nòstre
tal la blanda a l'espròva del fuòc
poja e se rabina
desesperat
dins los abisses de la condicion umana
Ò Cubièras !
dins lo remembre dels cendres jamai amorçats dels Bons Òmes
coneissèm lo jòc sens fin
de las flamas e dels brasasses del mond !*

Poèma mèstre, aquela òda de quasi trenta paginas, lo còr sempre viu de tot lo libre, es la pòrta larg duberta per conèisser dins tot son ample piveaire la fòrça d'un lirisme que del cant espròva los limits, e que d'aqueu espròva, coma de l'"en-

dura " catara, nais lo cant vertadièr. Un cant que defugís las facilitats d'una retorica romantica per puslèu s'establir, ufanós, sus lei cimas d'aquela paraula encar viva que s'agís de n'esparnhar los mots per mielhs ne faire ausir las capacitats poeticas e, tot simplament, umanas.

Dins aquesta escritura de la derelicion assumida e d'ara enlà vencida, çò qu'espanta mai que tot, es de segur lo biais que leis epòcas e lei luòcs s'i rejonhon per faire nàisser quicòm coma un cantar simfonic. Dempuèi Cubièras, emborigol terrestre e mai celestia, terra concreta e país pasmens imaginari, cargat de totei lei mancas dau sègle, Aristides Roqueta, sens tombar dins la facilitat que consistirí a tornar bastir l'univers e l'uman a partir de se e de seis imatges, se fai navegaire dei temps e deis continents desconeguts de la psichè umana. Prigondament occitana, enrasigada dins una paraula seculara jamai oblidada, la poèsia d'Aristides s'impausa per son poder de se destacar, dins lo meteis temps que s'i enrasiga, d'aquela origina que la secuta coma la tunica famosa de Nessus. Es d'aqueu destacament jamai complit mai totjorn desirat mai que tot, que l'escritura tròba son ton e son vam, dura e fragila a l'encòp, sempre dreçada sus aquel acrin de la paraula qu'es son solet territòri, territòri de vents, de tempestas e d'auratges

:

*me manja l'ombrum e me rosiga
m'espèra la nuèit e me destrutz
m'ama lo temps e m'esparpalha
dins las balmas de l'amor
e jo pogi dins l'espés de las neblas umanas
de Joan de l'Orsa la semblança e lo doble
de l'òme la fin e l'espèra bauja dels començaments*

Las escarlimpadas dels jorns teisson de mots aqueu sentiment fin de sègle que l'Aristides Roqueta n'a sasit sens ges de retorica los ressòns mai significatius, dins un lengatge que sa puiretat non es pas linguistica, estrictament, coma es tant de fes lo cas dins la poèsia d'òc (coma d'alhors dins tota poèsia " en lenga "), mai de pensada e de dire : en delà de l'occitan, ben viu, que la noirís, aquela poèsia es poèsia de la lenga umana, fàcia ai desòrdres sens fin qu'amenan de subrondar l'uman. La preséncia fugidissa mai tan rica de sens dau Joan de l'Orsa, figura majora de la solitud deis òmes e de l'abandon dau mond per lei fòrças que son estadas, se pòt pensar, a son origina e contunhan, sosterranament, de lo menar, exprimís aquela cèrca d'umanitat. Amb Aristides Roqueta, tocam lo fons de la terra e l'aut dau cèu. E sei mots solets son capables de nos ajudar a entamenar aqueu viatge sens fin qu'es lo de tota poèsia.

Robert Lafont, *Lei miraus infidèus*, coll. " Atots " (154), Castras, IEO, 2002, 102 p.

Dins lei publicacions en pròsa de Robert Lafont d'aquestes ans passats, sei legeires atentius seràn pas estats especialament susprés per lei sèt racòntes brèus recampats dins aqueu volumet. S'i torna trobar quauqueis-unas dei causidas tematicas e narratives dau romancier Dempuei l'escritura dei dos primiers tòms de *La Festa*, lo libre qu'es totjorn a partir d'eu qu'es possible d'agachar, coma d'un teulat, tot lo demai de l'òbra, passat ò en camin. Que Lafont, puei, arrestèt pas d'escruiure, aquò non, mai se causiguèt d'autrei camins, d'autrei biais tanben. La vena istorica d'un costat, lo gost per lo cònte, e mai lo cònte dins sei diversei facietas, entre Boccaccio e Voltaire, d'un autre, son venguts ansin, pauc a cha pauc, coma la nòva cara dau romancier, son identitat narrativa elegida.

Dins aquelei *Miraus infidèus*, l'escrivan contunha sei passejadas dins lei diversei dimensions de la vida, a partir d'un primier racònte datat de 2001, " Talh de biais e vista de galís ", que i son duberts lei miraus dau temps e de l'espaci. La passejada se finís e se nosa, coma se deu, dins lo darrier, " La conferéncia de Murano ", que sotalinha l'unitat de l'ensem e la fai petar coma una bodofla de sabon, que lo legeire, coma sovent en cò de Lafont, i demòra " en suspens ", embarrat dins un nonren que sei contorns son mai que mai lei d'un ponch d'interrogacion.

Dirai ren dau contengut d'aquelei narracions desligadas, es-crichas d'un biais que sa simplicitat vesedaira pòt pas èstre que la resulta d'un art perfiechament mestrejat, refinat dins lo detalh e d'un equilibri sens manca pron que se n'agache l'ensem. Que lo plaser primier, dins aqueu libre, es lo de la descuberta narrativa : la varietat dei luòcs e dei temas, la riquesa dei decòrs e dei personatges, lei reirefons istorics ò mitics, coma lo gaubi d'una expression sempre susprenenta mai que lo legeire se ne pòt apoderar leis encants sens pena a partir dau moment que se vòu ben laisser portar per ela : tot aquò, lei *Miraus infidèus* n'an la gràcia sens taca, de bonaür en bonaür, e d'aquela gràcia, n'es tanben la mòstra l'encadenament dei racòntes, fins a la resolucio finala, en forma de garba sobeirana que de totei, tan despariers pasmens, ne'n fai qu'un, ò que lei facietas d'un solet, per o dire autrament.

Pasmens la gràcia, per tan graciosa coma siá, es pas lo tot dau libre. Mai encara benlèu que dins d'autrei libres de Lafont, sèmbla ben qu'es pas aquí, ufanosa e encantarela, que per mielhs laisser devinhar au legeire lei poisons dau dire, aquela umor negra, e mai pòsca paréisser daurada ò luminosa, que dau racònte n'es la saba interiora e esconduda, e que lo mena.

L'univers lafontian, e mai quand s'incarna pas dins de maquinas narratives grandas, e mai gigantassas de còps que i a,

es traucat de fendasclas mens vesedoiras benlèu, mai benlèu tanben pus essencialas, e pus espaurugantas. Èra estat lo cas, crese ben, dins un racònte brèu coma *L'Enclaus*, libre màger de l'autor dins sa quèsta dau " terrible " a ras dei beutats de la vida. O èra estat tanben dins lei novèlas cortas de *La primiera persona* (un libre fòrt qu'es a se demandar perqué es pas jamai estat revirat dins d'autrei lengas, alevat per quauquei tèxts en italian crese ben, en francés bèu primier). O es tanben amb aquestei *Mirraus infidèus*, que lo tot dau mond sèmbla de s'i perdre pauc a cha pauc dins lo nonren, coma la carn que dau còs lusen d'una serp s'enanariá per laisser pas a agachar que la pèu vueja, sens còs ni vida, e transparenta.

Es aquela musica embelinaira dau vuege e de seis infinidas e pasmens fugidissei beutats qu'aqueu libre nos fai ausir. Amb un sens dau ritme e de la color sonòra que quita pas d'encantar e, se pòt dire, de breçar. A flor e a mesura que se viran lei paginas dau libret, son tanben, es dau mens coma aquò qu'ai tanben legit lo libre, de paginas de tota l'òbra anteriora de l'autor que pòdon subrenadar, conscientament ò pas qu'a miejas, dins la memòria viva ò endormida un pauc dau legeire. Aquel art de la miniatura, jonch a aquela facultat de nos faire viatjar dins lei temps divers d'una escritura, fan nàisser per quau se'n laissa embeure tota una simfònia de remembranças e d'irizacions mentales ; e lo racònte d'aquí s'i muda en materialitat pura d'imatges e de musicas, que son tanben leis imatges fons e lo cantar prigond de tota una òbra a s'agachar e se perlongar.

Aquelei sèt còntes fantastics (es la formulacion que Lafont suggerís per lei qualificar), jòcs de cultura e jòcs de rebats entre la figura de l'autor e lei figuras sens nombre de sei legeires, son totei bastits sus lei limits dau mond nòstre : aquí, tot bèu just, que se pòt totjorn passar de l'autra man dei miraus. Es sus aquel acrin invisible mai indefugible que la mòrt, ò puslèu la Mòrt, personatge centrau de la " conferéncia " veneciana finala, i velha de tota sa preséncia, que l'escritura lafontiana s'es quilhada e mantenguda tot de lòng dau libre. Posicion de leugieretat e mai de gravetat, de mau tenir se podria crénher. Mai posicion tenguda e mantenguda, coma l'òme de l'equilibri a tot còst sus son fiu quasi magic en dessus de l'abís. Aquí çò que li direm de miracle de l'escritura : aquela dança dau racònte amb son acabament, aquel encordelament dei mots a sa fin finala, sempre presenta, e sempre remandada.

novèlas

- Lo C.E.L.O (Centre d'Estudis de la Literatura Occitana) ven de far paréisser, en còdicion amb William Blake & co., un important volume d'actas del *Collòqui Jansemin* que se tenguèt a Agen en 1998. Las contribucions recampadas dins l'obratge renovèlan en pregondor la coneissença que podiam aver del poèta e de l'òbra e ne situan la portada e mai l'influéncia plan en-delai de "la pichona patria" o quitament de l'Estat francés (De *Jasmin à Longfellow*. per Joan-Pèire Hilaire) La diversitat dels apòrts, dels erudits locals als universitaris pus coneguts, fai tanben la riquesa d'un volume que s'acaba per un *Essai de bibliographie* degut a François Pic.

Aquest obratge indispensable se pòt comandar a C.E.L.O 56, rue du Taur 31000 Toulouse (Chèc de 45 euròs a l'òrdre del C.E.L.O)

- A las edicions Atlantica, dins la colleccion *Duende*, ven d'espelir *Rachou*, un polit recuèlh de Bernat Manciet, que celèbra, dins de paginas lumenosas - tèxte en gascon e version francesa amb de remirables dessens en colors de l'autor - l'escartaire landés Rachou, mòrt recentament davant la vaca Marilla. Jos la pluma del poèta, "*l'écarteur landais devient un héros de Pindare, le chant funèbre une épopée, et l'individu foudroyé, l'incarnation de tout un peuple*", coma o escriu Guy Latry dins sa presentacion.

Lo libre, qu'a conegut una brava capitada en libreria, còsta 10 euròs (Edicions Atlantica, Anglet).

- Per demorar dins un univèrs pròche, lo "reiaume de la hèsta deu taure", aurem lèu la possibilitat de legir *Blanc e Roi*, un libre d'Eric e Nicolau Rei-Bèthvéder prepausat en soscripcion per las edicions Reclams. Los racontes dels dos Bearneses nos deurián menar cap a d'autres mondes d'aicí o de plan pus luènh: Pampalona, la banlèga de Tolosa, las Landas, Barcelona, mas tanben Bab-el-Oèd o quitament Grozny.

La soscripcion es de 17 euròs (amb 3.80 de pòrrt) a pagar per chèc a las edicions Reclams, Na Biray, 25 bis rue Louis-Barthou 64000 Pau.

- Las edicions Trabucaire publican *La Dicha de la figuiera*, poèma de Felip Gardy amb una version francesa de Joan-Ives Casanova. De l'ombra a l'ombra e a la dolor *sens tornar*, aquela *Dicha* retrai l'exploracion e lo cavament dels embuts que sabiam al còr de la poèsia de Gardy: vint remirables revolus - *quand lo cèl tanben es pas que trauca sorna / dins l'escurina* - al briu d'unas paginas a l'encòp dolorosas e pivelairas de longa.

La Dicha de la Figuiera (prètz: 11 euròs) se pòt comandar al Trabucaire, 2 carrer Jouy d'Arnaud 66100 Canet.

- Amb lo libre *Caminant* las edicions Cardabelle nos convidan a una "Balada en tèrra d'òc" a través las fotografias de Georges Souche e Sylvie Berger e los poèmas (amb revirada francesa) dels poètas occitans màgers de Lengadòc o de las regions vesinas. De Rambaut d'Aurenja a Albin Bonnet e Silvan

Chabaud, en passant per Azalais de Porcairargues, Loïsa Paulin, Renat Nelli, Max Roqueta, Max Allier, Leon Còrdas, Felix Castan, Robert Lafont, Marcèla Delpastre, Danièla Julien, Felip Gardy, Rotlant Pécout, Joan-Claudi Forêt, Adelina Yzac, Joan-Pau Creissac, Joan-Frederic Brun, Joan-Ives Casanova, sens oblidar la Calandreta dau Clapàs. L'obratge es una pichona meravilha: polit papièr, poèmas enlusits que se pòt pas mai per la tipografia, lo jòc de las colors, e de segur lo resson contunh de las fotografias ... *E nos giscla a l'agach un autre mond qu'èra aquí, dormissent*, coma o escriu Max Roqueta sul lindal de la prumièra part de l'obratge. Estant que los dos fotografs *nos convidan a caminar. Au travèrs de l'imatge, detràs l'imatge, devèrs aquel pais de fadariá que nos lo fan entreveire, inaccessible e pròche*, per tornar préner ara los mots de Joan-Frederic Brun sul lindal de la segonda part.

Caminant còsta 26 euròs e es publicat per Cardabelle 6, rue Sainte-Anne 34000 Montpellier.

- Las Edicions du Beffroi prepausan en soscripcion lo *Dictionnaire des noms de familles et noms de lieux du midi de la France* de Jacques Astor, membre del conselh de redaccion d'OC. Aquel obratge d'onomastica es l'abotiment d'una recèrca longa e menimosa que ne fai una vertadièra soma. Es servit per una presentacion agradiva que ne permet una lectura aisida e sustot una consultacion al servici de l'enriquesiment màger, amb una partida alfabetica, d'entradas tematicas, de remandadisses de tota mena qu'assegaran los ligams, una partida enciclopedica, un index, una partida fonetica-sintaxi.

En mai d'aquò, l'autor prepausa als compraires del prumièr tiratge un encart de correspondéncia qu'atal pòirà demandar un estudi personalisat del nom que vòlon.

17000 noms de lòcs e de familha, 1300 paginas, format 20 x 27, sus papièr especial 60 gramas. Un obratge naturalament indispensable en soscripcion al prètz de 69 euròs (amb eventualament 6,31 euròs de pòsta). Chèc a mandar a las Editions du Beffroi/ Imprimerie Maury 21, rue du Pont-de-Fer BP 235 12102 Millau cedex.

- Un autre dictionari monumental es tanben en soscripcion d'aquesta passa, s'agís del *Diccionari general occitan* de Cantalansa. Aquò's lo prumièr dictionari de nòstra lenga tot en occitan e cal naturalament saludar l'escomesa. Amb aquela òbra de 1056 paginas, 100 000 intradas apr'aquí, mai de 200 000 definicions,

de sinonims nombroses, un fum de referéncias, bravament d'exemples, e un trentenat de documents excepcionals, *la lenga occitana (serà) tornarmai egala a las autras lengas, e virada cap a deman*, per repréner los mots de presentacion de Sergi Gairal.

La soscripcion es de 69 euròs per la version brocada e 89 euròs per la version religada (amb 6,31 euròs pel pòrt). Lo chèc es a botar a l'òrdre de

Cultura d'Oc 31, avenue de l'Abbaye, 12000 Le Monastère.

• Joan Eygun publica doás òbras siás mai que mai importants per la coneissença de parts entièras de nòstra literatura. Lo *Repertòri deu Teatre occitan d'Ancian Regimi* (1550-1800) prepausa un inventari del tèxte teatral, estampat o manuscrit. Es pr'aquò plan mai qu'un catalòg, pr'amor que clau una descripcion detalhada de cada òbra amb totes los elements bibliografics necessaris. Lo segond obratge de 540 paginas, *Au risque de Babel*, es consacrat al *texte religieux d'expression occitane de 1600 à 1850*. Analisa las representacions lingüisticas presentas a l'escala de l'ensemble dels païses d'òc e dins las diferentas comunautats religiosas -catolics, protestants, josius- sus una longa pontannada de dos sègles e mièg.

Lo Repertòri deu teatre occitan d'Ancian Regimi còsta 15 euròs e *Au risque de Babel*, 28 euròs. Los dos libres se pòdon comandar francs de pòrt a l'Association d'Etude du Texte Occitan 13, rue Georges Rioux 33800 Bordeaux.

• Aprèp un long periòde de silenci, Eric Fraj ven de sortir un CD *Arranca-me*, jol signe renovelat de la libertat e de la pluralitat lingüistica, sus de tèxtes sieus o de poèmas d'André du Pré, Robèrt Marti, Joan Bodon, Alem Surre-Garcia, e tanben de paraulas en catalan o en castilhan.

"Es atal. *Causissi pas, es puslèn la poèsia que me causís*", coma o afortís lo cantaire dins una entrevista recenta a *La Setmana*. Lo CD *Arranca-me* se pòt comandar a Paratge Centre de Ressources sur les pratiques culturelles BP 1082 31035 Toulouse Cedex.

• La revista *Europe* publiqèt dins son numerò doble de junh-julhet de 2002 un quasèrn de poèsia occitana e catalana. La presentacion de la part occitana èra assegurada per Bernat Manciet e Giovanni Agresti. Los poètas retenguts fuguèron los qu'èran pas presents dins lo precedent numerò d'*Europe* consacrat a la literatura occitana, lo de genièr-febrièr de 1985 e, mai que mai, los pus joves. Atal aquel numerò balha a legir de poèmas de Rotland Pécout, J-Claudi Forêt, Domenja Decamps, Jaumes Privat, Felip Angelau, Bruno Martin, Franc Bardou, Olivèr Lamarca, Silvan Chabaud e Albin Bonnet. La part catalana èra presentada per Jep Gouzy, amb de poèmas d'el, de Jordi Pere Cerdà, Coleta Planas, Gérard Jacquet, Joan Pere Sunyer e Rafael Aleix Renyé.

• Dins la meteissa adralhada d'espandiment de la coneissença de la poèsia a se far, France-Culture difusiguèt del 22 al 26 d'agost de 2002 10 emissions de *Poésie sur Parole* consacradas a la poesia occitana contemporanèa. Al briu d'aquelas emissions poguèrem ausir de poèmas de Max Roqueta, Bernat Manciet, Sergi Bec, Rotland Pécout, Joan-Luc Sauvaigo, Joan-Pèire Tardiu, Joan-Ives Casanova, Felip Angelau, Jacmes Privat, Alan Viaut, Olivèr Lamarca e Silvan Chabaud, en

REVISTA DE LAS LETRAS E DE LA PENSADA OCCITANAS

creada en 1923
per Ismaël Girard

Presidents d'onor :

Max Roqueta, Pau Castelà, Max Allier

Direccion e Abonaments :

Centre Regionau de Documentacion Occitana

B.P. 27 - 06371 Mouans-Sartoux Cedex

Tel.: 04 92 92 47 24 - Fax : 04 92 92 10 13- e-mail : migourdon@aol.com

Mandatx totes manescrichs a

Bernat Manciet, a Trensacq - 40630 Sabres - Tel. : 05 58 07 06 56

Joan-Pèire Tardiu, As Capels, Route de Bias - 47440 Casseneuil -Tel. : 05 53 70 50 62

Jaumes Privat : e-mail : jaumesp.latalhada@wanadoo.fr

Conselh de Redaccion

Directritz : Maria-Loïsa Gourdon

Baile Redactor : Bernat Manciet, amb Joan-Pèire Tardiu, e Jep Gouzy (Catalunya)

Membres : Felip Angelau - Jacmes Astor - Franc Bardòu - Sergi Bec - Joan-Frederic Brun - Michèu Chadeuil - Ramon Chatbert - Joan-Pau Creissac - Dominica Descomps - Renat Duran- Felip Gardy - Rotlan Garrigues - Dòna Ismaël Girard - Olivièr Lamarca - Joan-Francés Mariot - Bernat Molinier - Jòrdi Passerat - Jaumes Privat - Alem Surre-García - Pèire Venzac - Florian Vernet - Ana Viguier.

Abonament als quatre quasems de l'an

França : 25 €

Forestièr : 31 € - D'ajuda : 50 € - Lo numerò : 6 €

I.S.S.N. 1169-2332

Publié avec le concours du Conseil Régional Provence-Alpes-Côte-d'Azur,
du Conseil Régional Midi Pyrénées, du Conseil Régional d'Aquitaine
et du Conseil Général de la Haute-Garonne